

e-ISSN 3041-2498

Публічне управління і політика

<https://www.eu-scientists.com/index.php/pmap>

Політика боротьби з дезінформацією: виклики для національної безпеки України

Олена В. Птащенко 1*

¹ Західноукраїнський національний університет (Україна). Професор кафедри підприємництва і торгівлі, д. е. н., професор.

* Автор-кореспондент, e-mail: o.ptashchenko@wunu.edu.ua

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідниця

отримана:

11 вересня 2024 р.

переглянута:

16 жовтня 2024 р.

прийнята:

20 жовтня 2024 р.

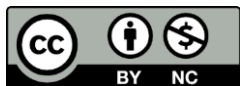
опублікована

онлайн:

24 жовтня 2024 р.

Авторське право

© 2024 автора

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства — Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

DOI: [10.70651/3041-2498/2024.2.06](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2024.2.06)

У статті розглянуто проблеми боротьби з дезінформацією в умовах сучасної повномасштабної війни та подолання викликів, які постають перед національною безпекою України. Окреслено поняття дезінформації, її вплив на суспільну свідомість та ключові механізми поширення неправдивої інформації. Досліджено основні напрями політики боротьби з дезінформацією спрямовані на забезпечення інформаційної безпеки та стійкість до інформаційних атак. Розкрита важливість розвитку медіаграмотності серед населення як одного з основних інструментів протидії дезінформаційним кампаніям через освітні програми та суспільну взаємодію. Проаналізовано досвід боротьби з дезінформацією у розвинених країнах світу США та держави Європейського Союзу. Висвітлено роль державних і міжнародних ініціатив, співпрацю урядів з технологічними компаніями, а також впровадження законодавчих механізмів. Розкривається основні інструменти, які спрямовані на регулювання поширення неправдивої інформації в інформаційному просторі. В дослідженні підкреслюється важливість активної співпраці з міжнародними партнерами для забезпечення ефективної боротьби з дезінформацією на глобальному рівні. Особлива увага приділяється ролі міжнародних організацій у формуванні єдиної стратегії протидії дезінформаційним атакам. Розглядаються перспективи залучення міжнародної підтримки для розвитку національних інформаційних систем захисту та участі України у глобальних ініціативах з інформаційної безпеки. Запропоновані засоби ефективної політики боротьби з дезінформацією, які поєднують законодавчі, технічні та освітні заходи. Охарактеризовано методи забезпечення стійкості до зовнішніх інформаційних загроз. Окрему увагу приділено програмам підвищення медіаграмотності, які стали важливими елементами національних стратегій у боротьбі з фейками та дезінформаційними атаками. У статті розглянуто можливості імплементації міжнародного досвіду в Україні з метою посилення національної інформаційної безпеки. Проаналізована доцільність розробки комплексних програм, що включають посилення сучасних засобів моніторингу інформаційного простору та підвищення рівня критичного мислення серед населення. Зроблено акцент на потребі створення стратегії національної безпеки протидії дезінформації, яка дозволить ефективно реагувати на нові загрози та забезпечувати інформаційну безпеку в умовах сучасної війни.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

дезінформація, національна безпека, інформаційна війна, медіаграмотність, фейкові новини, гібридна війна, інформаційні атаки, кібербезпека.

e-ISSN 3041-2498

Public Management and Policy

<https://www.eu-scientists.com/index.php/pmap>

Countering Disinformation Policy: Challenges for Ukraine's National Security

Olena Ptashchenko 1 *

¹ West Ukrainian National University (Ukraine). Professor at the Department of Entrepreneurship and Trade, D. Sc. (Economics), Professor.

* Corresponding Author, e-mail: o.ptashchenko@wunu.edu.ua

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

Received:

11 September 2024

Revised:

16 October 2024

Accepted:

20 October 2024

Published online:

24 October 2024

Copyright © 2024
by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

DOI: [10.70651/3041-2498/2024.2.06](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2024.2.06)

The article examines the problems of combating disinformation in the conditions of a modern full-scale war and overcoming the challenges facing the national security of Ukraine. The concept of disinformation, its impact on public consciousness and the key mechanisms of the spread of false information are outlined. The main directions of the policy of combating disinformation aimed at ensuring information security and resistance to information attacks have been studied. The importance of the development of media literacy among the population as one of the main tools for countering disinformation campaigns through educational programs and social interaction is revealed. The experience of combating disinformation in the developed countries of the world, the USA and the countries of the European Union, is analyzed. The role of state and international initiatives, the cooperation of governments with technology companies, as well as the implementation of legislative mechanisms are highlighted. The main tools aimed at regulating the spread of false information in the information space are revealed. The study emphasizes the importance of active cooperation with international partners to ensure an effective fight against disinformation at the global level. Special attention is paid to the role of international organizations in the formation of a unified strategy for countering disinformation attacks. Prospects for attracting international support for the development of national information protection systems and Ukraine's participation in global information security initiatives are being considered. Proposed means of an effective policy of combating disinformation, which combine legislative, technical and educational measures. The methods of ensuring resistance to external information threats are characterized. Particular attention is paid to media literacy programs, which have become important elements of national strategies in the fight against fakes and disinformation attacks. The article considers the possibilities of implementing international experience in Ukraine with the aim of strengthening national information security. The expediency of developing complex programs, including the strengthening of modern means of monitoring the information space and raising the level of critical thinking among the population, is analyzed. Emphasis is placed on the need to create a national security strategy for combating disinformation, which will allow effective response to new threats and ensure information security in the conditions of modern warfare.

KEYWORDS

disinformation, national security, information warfare, media literacy, fake news, hybrid warfare, information attacks, cyber security.

1. Вступ

Політика боротьби з дезінформацією набула вирішального значення для забезпечення національної безпеки України в умовах сучасної повномасштабної війни. Інформаційна сфера стала ключовим полем битви, де дезінформаційні атаки мають такі ж руйнівні наслідки, як і військові дії. Російська агресія розпочалася у 2022 році, але і по сьогоднішній день активізувала використання дезінформації як інструмент для підриву довіри до української влади, військових і міжнародних союзників. На цьому фоні надзвичайно важливо розуміти як суспільство сприймає дезінформацію, які механізми існують для її поширення та якими засобами держава може протидіяти цим загрозам. Аналіз міжнародного досвіду розвинених країн відіграє значну роль у формуванні ефективних стратегій боротьби з дезінформацією в Україні.

2. Огляд літературних джерел

Проблема боротьби з дезінформацією в сучасній українській та світовій науці є однією з ключових тем, що впливає на національну безпеку та політичну стабільність держав. Ця проблема стала особливо актуальною в умовах гібридних війн, де інформаційна зброя використовується для маніпуляції громадською думкою, підриву довіри до урядових інституцій та створення політичної нестабільності. Боротьба з дезінформацією широко висвітлюється у наукових працях дослідників Н.Б. Новицької, В.М. Петрика та В.М. Кудико, які у своїх роботах наголошують на небезпеці інформаційних атак для демократичних інститутів. Дослідники розглядають дезінформацію як інструмент впливу, який має руйнівний ефект на суспільства з низьким рівнем медіаграмотності та слабкою інформаційною безпекою [16, с. 10]. Український науковець С. Шаповалов у своїй роботі аналізує інформаційні війни в умовах російської агресії проти України та підкреслює важливість розвитку стратегії боротьби з фейковими новинами через співпрацю з міжнародними технологічними компаніями [14].

Аналіз міжнародного досвіду боротьби з дезінформацією в Європейському Союзі та США показує, що держави активно впроваджують законодавчі та технічні заходи для контролю за поширенням неправдивої інформації. Дослідник Т.В. Бондар у своїй праці наголошує на важливості співпраці між урядами та технологічними гігантами для виявлення та блокування дезінформаційних мереж [3, с. 8]. У США боротьба з дезінформацією набула національного масштабу після втручання у президентські вибори 2016 року, що призвело до створення низки законодавчих ініціатив та створення Агентства з кібербезпеки та інфраструктурної безпеки. В Європейському Союзі було ухвалено «Кодекс поведінки проти дезінформації», який зобов'язує технологічні платформи відповідально ставитися до інформаційного контенту та вчасно реагувати на загрози дезінформації.

Українська наука значну увагу приділяє особливостям боротьби з дезінформацією та можливостей адаптації зарубіжного досвіду для побудови стійкої інформаційної безпеки в Україні. Автор Р.В. Квятковський пропонує впроваджувати національні програми з медіаграмотності та підвищення рівня критичного мислення серед населення як один із ключових інструментів протидії інформаційним атакам [11, с. 14]. У своїх дослідженнях І. Ю. Тодосійчук наголошує на необхідності створення інституту незалежного моніторингу медіапростору, що дозволить швидко реагувати на появу дезінформації та мінімізувати її вплив на громадську думку [20, с. 13].

Проблема боротьби з дезінформацією для забезпечення національної безпеки в науковій літературі представлена з різних аспектів. Дослідження останніх років свідчать про те, що дезінформація стала інструментом впливу на політичні процеси і безпеку держави, підтверджується працями О. Панченко та В. Антонов [17, с. 13]. Вони підкреслюють, що основною метою дезінформації є підрив довіри до влади, створення паніки та маніпуляція суспільною свідомістю. Науковець І. П. Попик відзначає, що боротьба з дезінформацією стала особливо актуальною у зв'язку з російською агресією, яка почалася в 2014 році і значно посилилася у 2022 році [18, с. 13]. Особливу увагу приділяють аналізу механізмів за допомогою яких поширюється фейкова інформація, методів її виявлення й блокування.

Таким чином, спираючись на досвід розвинених країн, дослідники пропонують розробку законодавчої бази, яка б регулювала питання відповідальності за поширення дезінформації. Спільною точкою зору серед науковців є те, що Україні необхідно розробити комплексну

програму, яка включатиме технічні рішення для моніторингу інформаційного простору та законодавчі ініціативи щодо санкцій за свідоме поширення неправдивої інформації.

3. Постановка завдання

Метою дослідження є аналіз практики боротьби з дезінформацією в розвинених країнах світу та оцінка можливостей їхньої імплементації в Україні. Основні завдання включають вивчення динаміки сприйняття дезінформації в українському суспільстві, аналіз ефективності міжнародної політики і технологічних рішень у боротьбі з фейковими новинами.

4. Методи та матеріали

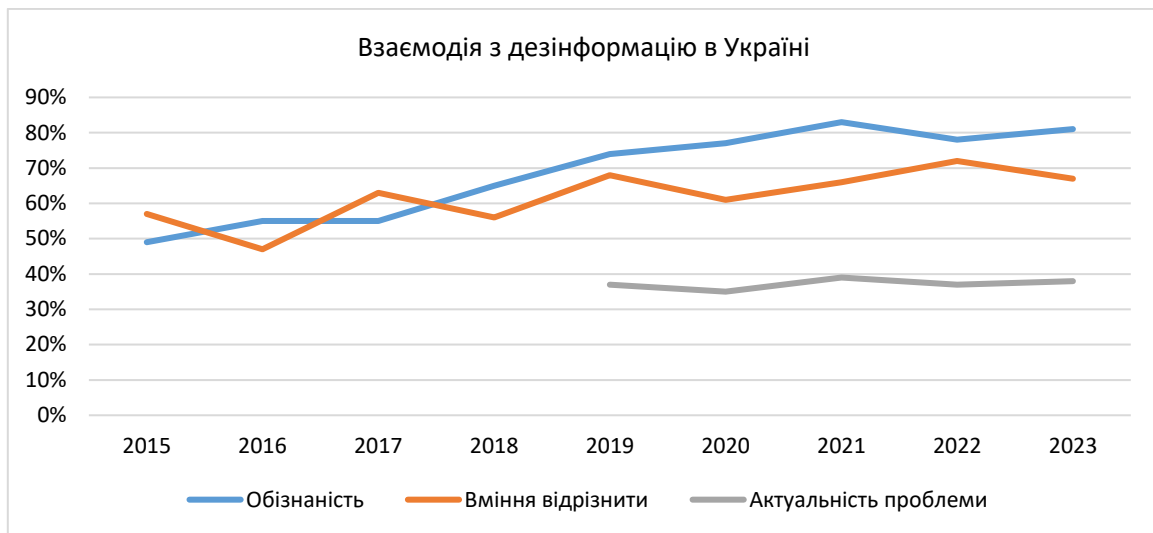
Для проведення дослідження використані звіти міжнародних організацій, які займаються аналізом медіапростору та боротьбою з дезінформацією, дані українських досліджень з інформаційної безпеки. Методи дослідження включають аналіз статистичних даних про динаміку довіри до медіа в Україні, порівняльний аналіз міжнародних практик боротьби з дезінформацією та їхньої ефективності. Застосовано методи експертного опитування та системного аналізу для оцінки можливостей адаптації зарубіжного досвіду в українських умовах.

5. Результати та обговорення

Національна безпека України тісно пов'язана з формуванням інформаційного поля, яке є важливою частиною стратегічного управління в умовах сучасної війни. Дезінформація це гібрид навмисно створеною або перекрученою інформацією, що поширюється з метою введення в оману з метою впливу на суспільну думку та формування негативних настроїв серед населення. Відповідно до наукових досліджень у галузі інформаційної безпеки, вплив дезінформації особливо небезпечний у суспільствах із слабкими інформаційними бар'єрами та низьким рівнем медіаграмотності. Феномен дезінформації описаний в роботах багатьох вчених, які наголошують на її ролі у сучасних конфліктах, де інформаційне поле стає методом фабрикування даних. Формування стійкого до дезінформації інформаційного середовища стало одним із головних викликів національної безпеки України, оскільки маніпуляції з інформацією здатні впливати на громадську думку та на стратегічні рішення керівництва держави [1].

До початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році, Україна вже стикалася зі значними загрозами в інформаційному просторі. Дезінформаційні кампанії спонсоровані Росією та підтримані різними проросійськими лобістськими групами, систематично підривали довіру до західних партнерів України, ЄС та НАТО. У 2014-2019 роках спостерігалось активне поширення фейкових новин про нібито загрози від асоціації України з Євросоюзом та негативні наслідки євроінтеграції для економіки країни [10, с. 12]. Лобістські групи та проросійські організації фінансували кампанії, які підривали репутацію реформ спрямованих на євроінтеграцію. Вони використовували традиційні ЗМІ та соціальні медіа, що значно посилювало деструктивний вплив на населення. Кампанії виявлялися настільки ефективними, що за результатами опитувань 2018 року майже 30% населення сумнівалися в користі вступу до ЄС, що є прямим наслідком роботи дезінформаційних мереж.

З початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року, дезінформація перетворилася на основний інструмент інформаційної війни Росії проти України. Поряд із військовими атаками, російські агенти запустили масові дезінформаційні кампанії спрямовані на створення паніки та недовіри серед українського населення. Один із найбільш масштабних прикладів – це поширення фейкових новин про «швидке падіння Києва» у перші дні війни. Російські боти активно використовували соціальні мережі для розповсюдження неправдивої інформації про капітуляцію українських військ та здачу ключових міст [15]. У відповідь на це, український уряд вже в перші дні війни розпочав активну кампанію з боротьби з дезінформацією, запустивши офіційні інформаційні канали для спростування фейків. Додатково були розроблені державні програми з медіаграмотності для громадян, щоб підвищити їхній рівень критичного мислення та захистити від деструктивних інформаційних впливів. Загальний стан сприйняття дезінформації серед населення наведено на рис. 1.

Рис. 1. Статистика сприйняття дезінформаційних матеріалів в Україні
 Джерело: складено на основі опитування Internews [23].

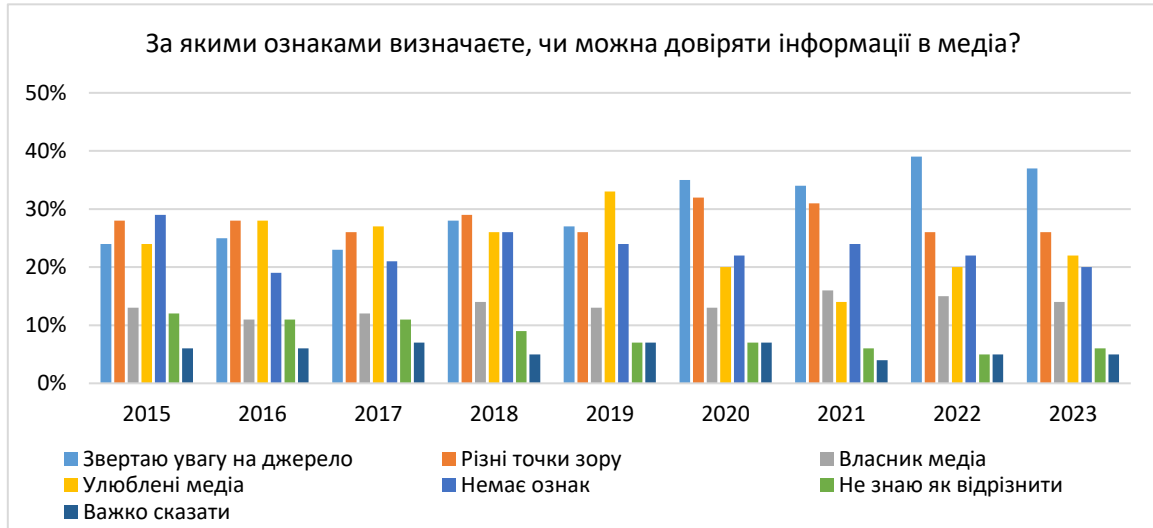
Сприйняття дезінформації серед українського суспільства за останні роки стало важливою темою досліджень. Згідно з даними Internews, обізнаність українців про дезінформацію поступово зростала з 2015 по 2023 рік досягаючи 81% у 2023 році. Даний показник свідчить про підвищену увагу до інформаційної безпеки [22]. Щодо вміння відрізнити правдиву інформацію від фейкової, тенденція також зростала з 57% у 2015 році до 67% у 2023 році. Водночас актуальність проблеми дезінформації залишалася стабільною на рівні 37-39% з 2019 по 2023 роки [23]. Це говорить про те, що попри високий рівень обізнаності суспільство все ще піддається впливу інформаційних атак. Для підтримки інформаційної безпеки уряд та громадські організації запровадили програми з медіаграмотності та посилили комунікацію з громадянами через офіційні інформаційні канали, Telegram-канали та онлайн-платформи для спростування фейків. Взаємодія з суспільством у цих питаннях стала одним із пріоритетів, оскільки саме медіаграмотність і критичне мислення є ключовими інструментами в боротьбі з дезінформацією.

Політика боротьби з дезінформацією в Україні значно активізувалася з початком повномасштабної війни у 2022 році. Одним із ключових викликів стало поширення фейкових новин та дезінформаційних кампаній спрямованих на цивільне населення. Російські джерела активно використовували соціальні медіа для створення хаосу серед громадян та підірвання довіри до уряду й збройних сил. Кампанії мали на меті дестабілізувати ситуацію всередині країни, створюючи невизначеність щодо реального стану бойових дій та мотивів української влади. У відповідь на це Україна впровадила заходи спрямовані на посилення контролю над інформаційними потоками. Державні органи запровадили стратегії моніторингу інформаційного простору, співпрацюючи з незалежними медіа для викриття фейків.

На міжнародному рівні Україна посилила співпрацю з союзниками в боротьбі з дезінформацією. Протягом 2023 року були створені експертні групи, які займалися аналізом та викриттям інформаційних атак з боку ворожих держав [13, с. 18]. Важливою частиною цієї політики стала інтеграція зусиль з країнами-членами НАТО та ЄС для забезпечення спільної інформаційної безпеки. Українські державні та приватні організації активно співпрацювали з технологічними гігантами Meta, Google та Twitter. Основною метою стало виявлення та блокування ботів, які розповсюджували дезінформацію. Міжнародна спільнота підтримала Україну через санкції проти російських інформаційних ресурсів, які брали участь у дезінформаційних кампаніях. Проблематика довіри до медіа є найбільш важливим в Україні, оскільки зменшує вплив дезінформацію. Вміння відрізнити правдиву інформацію є ключовим, загальну картину медіаграмотності наведено на рис. 2.

Зміна динаміки довіри до медіа є важливим аспектом, який відображає неоднорідність сприйняття інформації серед українців. Проаналізувавши дані за період з 2015 по 2023 рік, можна побачити, що значна кількість людей звертають увагу на джерело інформації: з 24% у 2015 році до 39% у 2022 році [23]. Це свідчить про поступове підвищення рівня критичного

мислення та розуміння важливості джерела інформації в умовах інформаційної війни. Водночас відсоток тих, хто спирається на різні точки зору, залишається відносно стабільним — у межах 26-32%, що говорить про стійкість сприйняття альтернативних думок серед українців. Однак привертає увагу зменшення кількості людей, які не знають, як відрізнити правду від дезінформації: з 12% у 2015 році до 6% у 2023 році. Це результат освітніх ініціатив і кампаній з медіаграмотності, які активно впроваджувалися в Україні протягом останніх років.

Рис. 2. Результати опитування про ознаки достовірності інформації, 2015-2023

Джерело: складено на основі опитування Internews [23].

З початком війни в 2022 році дезінформація стала одним із основних інструментів інформаційної війни, спрямованої проти українського суспільства. Російські пропагандисти активно використовували соціальні мережі, фейкові новини та боти для поширення неправдивої інформації про хід війни та стан українських сил. Одним із яскравих прикладів стало масове поширення фейкових новин про наступальні дії там де їх не було. Такі атаки були систематичними та їхній вплив був відчутним навіть у міжнародному інформаційному просторі. Було впроваджено спеціальні інструменти для автоматизованого виявлення фейкових новин та розповсюдження правдивої інформації [16].

У розвинених країнах світу боротьба з дезінформацією вже давно стала важливою частиною національної політики та інформаційної безпеки. У Сполучених Штатах ще з 2016 року після виборів почали активно впроваджувати механізми для протидії поширенню фейкових новин. У 2018 році було створено Агентство кібербезпеки та інфраструктурної безпеки (CISA), яке серед інших функцій займається боротьбою з дезінформацією, зокрема під час виборчих процесів.

Європейський Союз має власні механізми протидії дезінформації. У 2018 році було ухвалено «Кодекс поведінки проти дезінформації» до якого приєдналися технологічні компанії. Важливим елементом є тісна співпраця між урядами та великими технологічними гігантами, що дозволяє швидко виявляти та блокувати дезінформаційні ресурси [8, с. 19]. У країнах Скандинавії особлива увага приділяється підвищенню рівня медіаграмотності населення. В Норвегії введено обов'язкові програми з медіаграмотності для школярів, що допомагає формувати критичне мислення з раннього віку. Комплекс заходів у поєднанні з чіткими законодавчими ініціативами допомагають знизити вплив дезінформації на суспільство.

Імплементация досвіду зарубіжних країн в Україні є вкрай необхідним для зміцнення інформаційної безпеки в умовах гібридної війни. Україна може скористатися досвідом Європейського Союзу щодо посилення співпраці з технологічними компаніями для моніторингу та блокування дезінформаційних ресурсів. Важливим кроком має стати підписання аналогічного «Кодексу поведінки проти дезінформації», який забезпечить більш ефективну взаємодію з платформами Telegram-каналів, які є основним джерелом інформації. Впровадження обов'язкових програм з медіаграмотності може мати позитивний ефект для українського суспільства, що вже стикається з масовими інформаційними атаками. Створення національної

агенції з кібербезпеки дозволить централізувати зусилля з моніторингу інформаційного поля та оперативно реагувати на нові загрози. Адаптація та імплементація цих практик сприятиме побудові стійкої системи інформаційної безпеки в Україні.

Упродовж 2024 року, Україна стикається з новими викликами в інформаційній війні, пов'язаними з розвитком технологій штучного інтелекту та deepfakes. Противник почав використовувати ще більш витончені методи для створення фейкових відео та аудіозаписів, які імітують реальних осіб, що ускладнює виявлення фальшивок. У відповідь на це Україна розвиває власні AI-інструменти для виявлення і боротьби з deepfakes та іншими формами дезінформації. Політика кібербезпеки майбутнього включатиме співпрацю з приватним сектором для захисту державних платформ і сервісів цифрових державних послуг, які стають ціллю інформаційних атак.

5. Висновки

Отже, боротьба з дезінформацією стала одним із ключових викликів для забезпечення національної безпеки в умовах повномасштабної війни. Аналіз сучасних викликів показав, що дезінформаційні атаки спрямовані на підриг довіри до державних інституцій та вплив на громадську думку. Українське суспільство, попри високий рівень обізнаності, залишається вразливим до фейкових новин. Державні ініціативи спрямовані на підвищення медіаграмотності та розвиток критичного мислення, що вже демонструють позитивні результати. Зарубіжний досвід ЄС та США може бути успішно імплементований в Україні для посилення інформаційної безпеки та боротьби з дезінформацією. Використання сучасних технологій, співпраця з міжнародними партнерами та розвиток національних кібербезпекових інституцій дозволять створити стійку систему захисту інформаційного простору. Саме тому стратегічна боротьба з дезінформацією стане важливим інструментом для зміцнення національної безпеки та збереження стабільності в умовах сучасних викликів.

References

1. Basii, N. F., & Konyk, M. I. (2023). Vchorashnia/Siohodnishnia informatsiina viina Kremliia (na prykladi vitchyznianskykh ta zakordonskykh publikatsii v internet-vydanniakh) [Yesterday's/today's information war of the Kremlin (on the example of domestic and foreign publications in online media)]. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Law Sciences*, (12), 5–12. <https://doi.org/10.36477/2616-7611-2022-12-01> (in Ukrainian)
2. Balagur, L., Oleshko, D., & Karasov, D. (2021). Rekomendatsii nachalnyku pidrozdilu okhorony derzhavnoho kordonu shchodo optymizatsii zakhodiv maskuvannia sluzhby prykordonskykh nariadiv [Recommendations to the Head of the State Border Guard Unit on Optimization of Camouflage Measures of the Border Patrol Service]. *Zbirnyk Naukovo-Praktychnykh Prats Natsionalnoi Akademii Derzhavnoi Prykordonoii Sluzhby Ukrainy: Viiskovi ta Tekhnichni Nauky*, 83(2), 26–40. <https://doi.org/10.32453/3.v83i2.556> (in Ukrainian)
3. Bondar, V. T. (2023). Osoblyvosti informatsiinoi polityky Yevrosoiuzu z protydii onlain dezinformatsii: dosvid dlia Ukrainy [Peculiarities of the EU information policy to counter online disinformation: experience for Ukraine]. *Problemy Suchasnykh Transformatsii: Seria: Pravo, Publichne Upravlinnia Ta Administruvannia*, (9). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-02-02> (in Ukrainian)
4. Dutsiak, I. (2023). Determinanty yavlyshcha brekhlyvosti v totalitarnykh rezhymakh [Determinants of the phenomenon of deceitfulness in totalitarian regimes]. *Human Studies a Collection of Scientific Articles Series of "Philosophy"*, (45), 50–60. <https://doi.org/10.24919/2522-4700.45.4> (in Ukrainian)
5. Voievutko, N. (2023). Yevropeiska polityka osvithoi intehratsii ukrainskykh ditei z mihratsiinoiu biohrafieiu: dosvid respubliky Kipr [European Policy of Educational Integration of Ukrainian Children with Migration Biographies: The Experience of the Republic of Cyprus]. *Ukrainian Educational Journal*, (1), 14–24. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-14-24> (in Ukrainian)
6. Tykhomirova, Y. (2023). Klimatychna dezinformatsiia: traktuvannia ta sumizhni poniattia [Climate disinformation: interpretation and related concepts. International Relations]. *Mizhnarodni Vidnosyny, Suspilni Komunikatsii Ta Rehionalni Studii*, 3(17), 244–260. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-03-244-260> (in Ukrainian)
7. Korzh, O., & Korovai, V. (2023). Feikovyv kontent: vydy, oznaky, shliakhy vyavlennia [Fake content: Types, signs, ways of detection]. *Education. Innovation. Practice*, 11(7), 37–42. <https://doi.org/10.31110/2616-650x-vol11i7-005> (in Ukrainian)

8. Riaboshapko, L. (2022). Rosiiska dezinformatsiia pro ukrainsko-ievreiskyykh vidnosyny – skladova informatsiinoi viiny proty Ukrainy [Russian disinformation about Ukrainian-Jewish relations is a component of the information war against Ukraine]. *Pravo.Ua*, (2), 22–30. <https://doi.org/10.32782/law.ua.2022.2.2> (in Ukrainian)
9. Riznyk, V. A. (2023). Protydiia dezinformatsii v politychnii reklami: pravovyi aspekt [Countering disinformation in political advertising: legal aspect]. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Law Sciences*, (13), 39–44. <https://doi.org/10.32782/2616-7611-2023-13-07> (in Ukrainian)
10. Sirinok-Dolgariova, K. H. (2023). Rosiiska dezinformatsiia i prohnozy v sotsialnykh media: keis Telehramu [Russian disinformation and propaganda in social media: The case of Telegram]. *Publishing House Helvetica (Publications)*, 153–156. <https://doi.org/10.32782/ppss.2023.1.40> (in Ukrainian)
11. Kviatkovskiy, R. V. (2023). Rosiiska propaganda ta dezinformatsiia v period Druhoi viiny v Karabasi: vysnovky ta dosvid dlia Ukrainy [Russian Propaganda and Disinformation during the Second War in Karabakh: Conclusions and Experience for Ukraine]. *Publishing House Helvetica (Publications)*, 225–228. <https://doi.org/10.32782/ppss.2023.1.59> (in Ukrainian)
12. Kolisnyk, O., Plokhuta, I., & Tretiak, S. (2021). Sotsialno-psykholohichni ta fenomenolohichni aspekty doslidzhennia problemy dezinformatsii u mizhosobystisnomu spilkuvanni [Socio-psychological and phenomenological aspects of the study of the problem of disinformation in interpersonal communication]. *Visnyk Natsionalnoho Universytetu Oborony Ukrainy*, (59), 121–130. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-59-1-121-130> (in Ukrainian)
13. Shynkar, T., Levchenko, T., & Dudar, V. (2023). Manipuliatyvni tekhnolohii v aspekte informatsiinoi bezpeky [Manipulative technologies in the aspect of information security]. *Society Document Communication*, (19), 270–286. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-19-270-286> (in Ukrainian)
14. Shapovalov, S. (2022). Chynnyky vrazlyvosti hromadian do dezinformatsii: vysnovky mizhdytsyplinarnykh doslidzhen ta praktychni implikatsii dlia Ukrainy [Factors of citizens' vulnerability to disinformation: conclusions of interdisciplinary research and practical implications for Ukraine]. *Grani*, 25(1), 99–107. <https://doi.org/10.15421/172215> (in Ukrainian)
15. Kravchenko, M. H. (2023). Liudynotsentryzm yak ideina osnova funktsionuvannia Ukrainy za doby tsyfrovoy transformatsii [Human-centeredness as an ideological basis for the functioning of Ukraine in the era of digital transformation]. *Kyivskiy Yurydychnyi Zhurnal*, (4), 29–36. <https://doi.org/10.32782/klj-2023-4.03> (in Ukrainian)
16. Novytska, N. B., Petryk, V. M., & Kudiko, V. M. (2023). Dezinformuvannia yak zasib vedennia informatsiinoi viiny Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy [Disinformation as a means of conducting the information war of the Russian Federation against Ukraine]. *Irpinskyi Yurydychnyi Chasopys*, 1(8), 118–130. [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(8\)-2022-118-130](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(8)-2022-118-130) (in Ukrainian)
17. Panchenko, O., & Antonov, V. (2021). Dezinformatsiia v suchasnykh sotsio-kulturnykh umovakh informatsiinoi ekosystemy [Disinformation in the modern socio-cultural conditions of the information ecosystem]. *Naukovi Perspektivi*, 6(12). [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-6\(12\)-90-104](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-6(12)-90-104) (in Ukrainian)
18. Popyk, I. P. (2024). Propahanda ta dezinformatsiia pid chas viiny v Ukraini [Propaganda and disinformation during the war in Ukraine]. *Liha-Pres*, 117–119. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-358-6-36> (in Ukrainian)
19. Rozhkov, A. I. (2023). Rosiiska dezinformatsiia u Yevropeiskomu Soiuzi: vyklyky ta protydiia [Russian Disinformation in the European Union: Challenges and Countermeasures]. *Publishing House Helvetica (Publications)*, 252–256. <https://doi.org/10.32782/ppss.2023.1.93> (in Ukrainian)
20. Todosiichuk, Y. I. (2023). Dezinformatsiia pro ukrainskykh bizhentsiv pid chas peredvyborchoi ahitatsii pered parlamentskymy vyboramy v Respublitsi Polshcha 15 zhovtnia 2023 roku [Disinformation about Ukrainian refugees during the election campaign before the parliamentary elections in the Republic of Poland on October 15, 2023]. *Publishing House Helvetica (Publications)*, 297–300. <https://doi.org/10.32782/ppss.2023.1.77> (in Ukrainian)
21. Strelbytskyi, M., & Hryn, M. (2023). Kohnityvna viina Rosii proty Ukrainy [Russia's cognitive war against Ukraine]. *Naukovi Pratsi Mizhriehonalnoi Akademii Upravlinnia Personalom: Yurydychni Nauky*, (1(63)), 46–52. <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.1.7> (in Ukrainian)
22. Social Media. (2023). Only 38% of Ukrainians consider disinformation to be an urgent problem – survey. *Suspilne Media*. <https://suspilne.media/culture/607619-tilki-38-ukrainciv-vvazaut-dezinformaciu-nagalnou-problemou-opituvanna/>
23. Internews. (2023). USAID-Internews survey on media consumption. *Internews*. <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2023/10/Ukrainski-media-stavlennia-ta-dovira-2023r.pdf>